

2. Євменова Т. М. Гендерні питання в політичній психології: стан розробленості та перспективи (за матеріалами дисертаційних робіт, 1995–2010 рр.) / Т. М. Євменова // Психологічні перспективи : спец. вип. «Психологічні виміри українського соціокультурного простору». – К. : [б. в.], 2011. – С. 132–138.
Yevmenova T. M. Genderni pitannya v politichnij psikhologii: stan rosroblenosti ta perspektyvy (za materialamy disertacijnikh robit, 1995–2010 rr.) [The Genderni questions in political psychology: the state of developed and prospect (After materials of dissertation works, 1995–2010)] / T. M. Yevmenova // Psykholo-
gichni perspektyvy : spec. vip. – K., 2011. – P. 132–138.
3. Євменова Т. М. Жіноче лідерство в емпіричних дослідженнях / Т. М. Євменова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – К. : Гнозис, 2013. – Т. 2 : Темат. вип. «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – С. 228–235.
Yevmenova T. M. Zhinoche liderstvo v empirichnykh doslidzhennyakh [Women's Leadership] in empirical research in Post-Soviet psychology] / T. M. Yevmenova // Gumanitarniy visnik DVNZ «Perejaslav-Khmelnickiy dergavniy pedagogichniy universitet imeni Grigoriy Skovorody». – K. : Gnozis, 2013. – T. 2 : Temat. vip. «Mignarodni Chelpanivski psikhologo-pedagogichni chytannya». – P. 228–235.
4. Скорик М. М. Жінки в політиці України на місцевому рівні: шляхи, проблеми, участь. Аналітичний звіт / М. М. Скорик. – К. : ІТЕМ ЛТД, 2014. – 64 с.
Skoryk M. M. Zhinki v polityci Ukrainy na miscevomu rivni: shlaykhy, problemy, uchast. Analitichnyy zvit [Women and Politics in Ukraine at the local level: the ways, the problems involved. Analytical report] / M. M. Skoryk. – Kyiv : ITEM LTD, 2014. – 64 p.

УДК 159.922.923

І. В. Жадан

Received April 22, 2014;

Revised May 12, 2014;

Accepted May 19, 2014.

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ПОЛІТИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Представлені у статті результати дослідження дають змогу скласти уявлення про соціально-психологічні чинники тих політичних процесів, які відбуваються в різних регіонах країни. Виявлено основні теми і пропозиції ціннісного дискурсу суб'єктів політичної соціалізації; побудовано факторні моделі струк-

турування ціннісної складової частини політичного дискурсу студентства у західному, східному та центральному регіонах; експліковано базові смисли ціннісних конструктів молоді. Структурування політичної картини світу студентства у центральному регіоні відбувається навколо цінності особистості, тоді як на заході та сході – навколо цінності влади. Молодь у центральному регіоні налаштована на активну взаємодію з владою, має уявлення про механізми, засоби і цілі взаємодії, спрямованої на забезпечення прав людини. Цілі студентства сходу і заходу співпадають – це добробут і порядок, але якщо на сході умовою їх досягнення є політична відповідальність влади, то на заході – політична відповідальність особистості. Молодь у західному регіоні має вищий рівень суб'єктності, ніж на сході. Встановлено, що базовими смислами ціннісного дискурсу молоді є безпека, права людини і розвиток. Спрямування політичного дискурсу студентської молоді у різних регіонах варіює залежно від актуальності цінності свободи, рівня усвідомлення потреби громадянського контролю влади та готовності до революційних змін. Не виявлено суттєвих відмінностей у ціннісних дискурсах студентів різних спеціальностей (у тому числі й майбутніх політологів), що дає підстави стверджувати, що вплив освіти на конструювання ціннісного дискурсу молоді незначний. Визначено напрями формування освітніх стратегій, спрямованих на розширення спектра інтерпретацій ціннісного дискурсу, зростання його раціональності й узгодженості.

Ключові слова: політична картина світу, ціннісний дискурс, взаємодія, структурування, студентська молодь.

Zhadan I. V. Structuring Value Component of the Student Youth Political World Picture. The findings of the research presented in the article make it possible to work out an understanding of the social-psychological factors of the political processes taking place in different regions of the country. Main themes and propositions of the value discourse of the political socialization subjects have been identified; factor models of structuring the value component of student political discourse in western, eastern and central regions have been developed; basic semantic components of youth value constructs have been determined. Structuring the political world outlook of the university students in the central regions is based on the value of individual, whereas in the west and in the east it is built up on the value of authority. The youth in the central regions is oriented at active interaction with the authorities, has an idea about mechanisms, means and goals of the interaction aiming at human rights provision. However, if in the east the condition of reaching them is political responsibility of the authorities, in the west it is political responsibility of an individual. The youth in the western regions displays a higher level of subjectivity than the youth in the east. Basic semantic components of the youth value discourse is safety, human rights and development. Orientation of the political discourse of the student youth in different regions varies depending on how actual is the value of freedom, the degree of awareness of the need for public control of the authorities and readiness for revolutionary changes.

Keywords: political world outlook, value discourse, interaction, structuring, student youth.

Жадан И. В. Особенности структуризации ценностной составляющей политической картины мира студенческой молодёжи. Изложенные в статье результаты исследования дают возможность составить представление о социально-психологической составляющей тех политических процессов, которые происходят в разных регионах страны. Выявлены основные темы и предложения ценностного дискурса субъектов политической социализации; построены факторные модели структуризации ценностной составляющей политического дискурса студенчества в западном, восточном и центральном регионах; эксплицированы базовые смыслы ценностных конструктов молодёжи. Показано, что структуризация политической картины мира студенчества в центральном регионе происходит вокруг ценности личности, тогда как на западе и на востоке – вокруг ценности власти. Молодёжь в центральном регионе настроена на активное взаимодействие с властью, имеет представление о механизмах, средствах и целях взаимодействия, направленного на обеспечение прав человека. Цели студенчества востока и запада совпадают – это благосостояние и порядок, но если на востоке условием их достижения является политическая ответственность власти, то на западе – политическая ответственность личности. Уровень субъектности молодёжи в западном регионе выше, чем на востоке. Установлены базовые смыслы ценностного дискурса молодежи: безопасность, права человека и развитие. Направленность политического дискурса студенческой молодежи в разных регионах варьирует в зависимости от актуальности ценности свободы, уровня осознания необходимости гражданского контроля власти и готовности к революционным изменениям. Не выявлено существенных отличий в ценностном дискурсе студентов разных специальностей (в том числе и будущих политологов), что даёт основания утверждать, что влияние образования на конструирование ценностного дискурса молодежи незначительно. Определены направления формирования образовательных стратегий, ориентированных на расширение спектра интерпретаций ценностного дискурса, повышение его рациональности и согласованности.

Ключевые слова: политическая картина мира, ценностный дискурс, взаимодействие, структуризация, студенческая молодёжь.

Постановка наукової проблеми та її значення. Інтенсивний розвиток інформаційного суспільства створює умови для виникнення нових комунікативних середовищ, виходу на провідні позиції нових агентів соціалізації з одночасним послабленням впливу освіти і родини на структурування політичних цінностей молоді. Це актуалізує завдання пошуку ефективних соціалізувальних стратегій, освітніх та виховних технологічних підходів, яке не може бути ефективно вирішене без розуміння особливостей структурування ціннісної складової частини політичної картини світу в нових реаліях.

До власне наукових аспектів цієї проблеми можна зарахувати брак уявлень про основні механізми та закономірності, особливості їх

функціонування, роль загальнокультурного та культурно-специфічного контекстів у конструюванні ціннісного дискурсу суб'єктів соціалізації, а також недостатню розробленість методичних засад дослідження політичної картини світу в умовах перехідного суспільства. Водночас «...парадигмальний поворот сучасної науки від того, що існує, до того, що виникає» [5, с. 5] зумовлює корегування предмета психологічного дослідження, у тому числі й політичної соціалізації. З огляду на це варто, насамперед, визначити сутнісні відмінності у розумінні змісту, цілей і механізмів, а відповідно і методичних підходів, що реалізуються в рамках різних наукових парадигм, зокрема тих, що важливі для дослідження особливостей структурування ціннісної складової частини політичної картини світу молоді (табл. 1).

Таблиця 1

Політична соціалізація у різних парадигмальних підходах

Підходи	Зміст поняття	Цілі	Основні механізми	Предмет дослідження
<i>Класична парадигма</i> (суб'єкт-об'єктний підхід)	Процес засвоєння цінностей, норм, традицій, стандартів політичної поведінки	Адаптація до політичної системи, відтворення політичної культури	Інтеріоризація, наслідування, навіювання, зараження, переконування, ідентифікація	Умови та засоби впливів
<i>Некласична парадигма</i> (суб'єкт-суб'єктний підхід)	Діалогічний, самодетермінований процес формування політичної картини світу людини	Розвиток політичної культури у процесі взаємодії	Рефлексія, інтерпретація, самоконструювання політичної реальності	Чинники формування мотивації політичної участі, розвитку політичного мислення, актуалізації рефлексивних механізмів свідомості, спонукання до власних інтерпретацій
<i>Постне-класична парадигма</i> (суб'єкт-суб'єктний підхід)	Процес конструювання суб'єктом політичної картини світу (моделі світу, власного тексту)	Творення власного політичного дискурсу в процесі взаємодії	Селекція, інтерпретація, переінтерпретація, конструювання власного тексту	Базові смисли, сенси та значення

Класична дослідницька парадигма може бути продуктивною у сталих суспільствах, де наявний консенсус основних суб'єктів взаємодії щодо базових політичних цінностей та цілей. Для перехідних суспільств, із їх мінливою і плинною реальністю, пошуком нових смислів, відкриттям нових значень і сенсів адекватним вважаємо поліпарадигмальний підхід, із урахуванням (і на етапі конструювання моделі дослідження, інструментарію, і при узагальненні отриманих результатів) загальнокультурного та культурно-специфічного контекстів. Загальнокультурний контекст лаконічно окреслений М. Гусельцевою, яка пропонує розглядати процеси соціалізації у транзитивному суспільстві як культурно-психологічні взаємоперетворення особистості і культури на тлі процесів індивідуалізації, модернізації, глобалізації [2, с. 28]. До визначальних ознак сучасного українського культурного контексту найчастіше відносять інерційність, фрагментарність, амбівалентність, декларативність, симулякрівність, домінування матеріалістичних тенденцій, що не зовсім кореспондується з уявленнями про постмодерне суспільство. Важливою специфічною особливістю українського культурного контексту, яку неможливо оминати при дослідженні ціннісної складової частини політичної картини світу, є і суттєві регіональні відмінності у політичній культурі (В. Васютинський, Я. Грицак, А. Колодій, М. Слюсаревський та ін.).

З огляду на викладене сформульовано припущення, що визначальним чинником структурування політичної картини світу молоді у перехідному суспільстві виступає взаємодія суб'єктів політичної соціалізації, репрезентована дискурсом [6]. Оскільки у цьому дослідженні мова йде лише про ціннісну складову частину політичної картини світу, далі ми говоритимемо виключно про той сегмент дискурсу, що стосується політичних цінностей.

Взаємодію суб'єктів політичної соціалізації, услід за В. О. Васютинським, ми розглядаємо як обмін моделями світу, в результаті якого утворено «...новий специфічний дискурс ...у якому зароджуються об'єкти, що не існують поза ним, дискурс, що з одного боку, зумовлює зародження практично нескінченної сукупності індивідуальних суб'єктних сенсів, а з другого боку, сам складається із цих сенсів, поєднує їх у собі, зіштовхує й протиставляє, завдяки їм існує й розвивається» [1, с. 99].

Услід за М. Л. Макаровим, ми виходимо з того, що дискурс, вплетений у живу тканину соціальної взаємодії, репрезентує особливості

різних соціально-діяльнісних контекстів та намірів суб'єктів [4, с. 79], отже, може виступати не лише чинником та показником, а й індикатором спрямування соціалізаційних процесів і, відповідно, політичного розвитку особистості й суспільства.

Згідно із окресленими теоретичними положеннями розроблено програму дослідження особливостей структурування ціннісної складової частини політичної картини світу студентської молоді на основі поєднання класичної і постнекласичної методологій.

Мета статті – обговорення результатів емпіричного дослідження особливостей структурування ціннісної складової частини політичної картини світу студентської молоді у різних регіонах України.

Завдання дослідження:

1) на основі порівняльного аналізу факторних моделей ціннісної складової частини політичної картини світу студентської молоді виявити регіональні особливості її структурування;

2) визначити особливості ціннісного дискурсу студентів гуманітарних і технічних спеціальностей, а також тих, хто здобуває освіту за фахом «Політологія»;

3) визначити напрями корегування освітніх впливів, спрямованих на структурування ціннісної складової частини політичної картини світу молоді.

Методики дослідження. У процесі підготовки інструментарію дослідження для визначення тем і пропозицій дискурсу суб'єктів соціалізації використано контент-аналіз і методику незакінчених речень [3]. Для уточнення базових ціннісних смислів, навколо яких структурується політична картина світу молоді, – методику вільного опису. Психосемантичне дослідження проведено із використанням авторського опитувальника, розробленого на основі виявлених тем і пропозицій, найбільш артикульованих у дискурсі суб'єктів політичної соціалізації. Для обробки отриманих даних застосовано методи математичної статистики, при побудові факторних моделей – центроїдний факторний аналіз, для порівняння масивів даних – t-критерій Стьюдента.

У психосемантичному дослідженні взяли участь 338 респондентів, у тому числі 119 студентів ВНЗ – у центральному, 113 – східному, 106 – західному регіонах; до дослідження за методикою вільного опису залучено 86 осіб.

Застосування контент-аналізу та методики незакінчених речень дало змогу проаналізувати дискурс суб'єктів соціалізації і визначити

базові теми й інтерпретації (пропозиції) представлених у ньому політичних цінностей. На основі цих пропозицій попередньо відібрано 86 суджень стосовно цінностей свободи, відповідальності, влади, прав людини, еволюційності – революційності, розвитку, толерантності, плюралізму, довіри й ідеології, які увійшли до робочого варіанта інструментарію для психосемантичного дослідження. Після апробаційних процедур в опитувальнику залишено 47 суджень.

Використання при опрацюванні масивів даних центроїдного методу факторного аналізу дало змогу звузити спектр пропозицій, які утворюють чинник. За основу в кожному масиві взято п'ятифакторну модель. Побудовані факторні моделі дають змогу скласти уявлення про особливості структурування політичної картини студентства у кожному з регіонів (табл. 2).

Таблиця 2

Факторні моделі структурування ціннісної складової частини політичного дискурсу студентської молоді в різних регіонах

Схід	Захід	Центр
F1 – образ влади і свобода (внесок у сумарну дисперсію 16 %)	F1 – образ влади і свобода (внесок у сумарну дисперсію 18,5 %)	F1 – цінності ліберальної демократії (внесок у сумарну дисперсію 17 %)
F2 – відповідальність як умова добробуту і порядку (внесок у сумарну дисперсію 14,8 %)	F2 – відповідальність як умова добробуту і порядку (внесок у сумарну дисперсію 17,3 %)	F2 – умови та шляхи змін (внесок у сумарну дисперсію 16,0 %)
F3 – еволюційність (внесок у сумарну дисперсію 13,7 %)	F3 – політична відповідальність особистості (внесок у сумарну дисперсію 15,7 %)	F3 – влада і політична відповідальність (внесок у сумарну дисперсію 15,2 %)
F4 – політична відповідальність влади (внесок у сумарну дисперсію 12,8 %)	F4 – демократичні цінності (внесок у сумарну дисперсію 13,9 %)	F4 – дотримання прав людини (внесок у сумарну дисперсію 14 %)
F5 – умови дотримання прав людини (внесок у сумарну дисперсію 11,8 %)	F5 – умови дотримання прав людини (внесок у сумарну дисперсію 13 %)	F5 – обрання і контроль влади (внесок у сумарну дисперсію 13,5 %)

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Порівняння факторних моделей, представлених у табл. 2, дає підстави констатувати істотну відмінність структури ціннісної складової частини політичної картини світу студентів центрального регіону від структур тих, хто проживає на заході і сході. Водночас факторні моделі студентів заходу і сходу виявились ближчими одна до одної, ніж кожна з них до моделі студентів центру.

Якщо стрижнем факторної моделі політичних цінностей молоді центру є особистість як цінність, то в основі моделі студентів сходу і заходу – влада. Як засвідчують результати аналізу ціннісних пропозицій, що увійшли до чинників кожної з моделей, молодь *сходу та заходу* найбільше зосереджена на якостях влади, яка і має забезпечити порядок та достойний рівень життя. При цьому рівень суб'єктності студентів сходу істотно вищий, ніж на заході. Настанови на лояльне ставлення до влади, довіру і співробітництво, потребу яких декларують обидві групи респондентів, значно вищі на заході, аніж на сході. Студенти на заході покладають надії переважно на власний компетентний і відповідальний політичний вибір і готові до контролю влади, дотримання прозорості і законності дій кожного (акцент на політичній відповідальності людини), тоді як на сході частіше обмежуються констатацією невдоволення щодо дій влади і налаштовані на тривалий процес еволюції влади (акцент на політичній відповідальності влади). Рівень революційності західного студентства достовірно вищий ($P < 0,01$). У факторній моделі заходу одним із компонентів є демократичні цінності, чого немає в моделі сходу. Виявлені також достовірні відмінності в уявленнях респондентів заходу і сходу про умови виникнення довіри ($P < 0,05$), цінність толерантності ($P < 0,01$), контроль влади з боку громадянського суспільства ($P < 0,001$), а також у ставленні до націонал-демократичної ідеології ($P < 0,01$). В обох масивах до факторних моделей увійшли цінності прав людини, водночас виявлені достовірні відмінності в уявленнях про природу цих прав на сході та заході ($P < 0,05$).

Попри вказані розбіжності в моделях сходу та заходу варто розуміти, що структурування ціннісного дискурсу навколо цінності влади несе ризики утворення і поширення в обох регіонах радикальних, авторитарних, популістських тенденцій із одночасним зниженням толерантності, готовності до діалогу та взаєморозуміння.

Окрім різниці в конструюванні ціннісної складової частини політичної картини світу навколо цінностей влади (схід) або особистості (центр), за результатами порівняльного аналізу пропозицій, що увійшли до факторних моделей *центру і сходу*, а також масивів даних виявлено відмінності у ціннісних смислах молоді цих регіонів. Зокрема встановлено достовірні відмінності у ставленні до свободи як найбільшої цінності та до свободи інших людей ($P < 0,05$), а також у

рівні задоволення потреби у свободі ($P < 0,05$). Достовірно відрізняються й ставлення до прийняття владних рішень без урахування думки громадян, до контролю і співпраці з владою, до прозорості й законності дій кожного як умови суспільної довіри ($P < 0,01$). Студенти центру та сходу достовірно різняться також за рівнем усвідомлення потреби політичної активності й обізнаності у політичних течіях та ідеологіях ($P < 0,01$).

Окрім різних стрижневих конструктів ціннісних моделей світу респондентів у *центральному та західному* регіонах (цінності особистості і влади, відповідно), виявлені достовірні відмінності у ставленні до свободи як цінності, у достатності свободи ($P < 0,01$), в уявленнях про природу прав людини ($P < 0,05$), у ставленні до прийняття владних рішень без урахування думки громадян ($P < 0,001$). Окрім того, студенти заходу і центру достовірно відрізняються ставленням до націонал-демократичної ідеології ($P < 0,01$).

Підсумовуючи порівняльний аналіз факторних моделей та змістів ціннісних пропозицій студентської молоді центрального, східного та західного регіонів, можна констатувати, що:

- ціннісний дискурс студентства в усіх трьох регіонах спрямований на зміну нинішнього порядку, при цьому в центрі і на заході більш виражені цінності революційності, ніж на сході;
- наявні регіональні відмінності у спрямуванні ціннісних дискурсів молоді: у центрі переважають орієнтації на ідеї ліберальної демократії, на сході більшість студентів зорієнтовані на соціал-демократичні ідеї, на заході превалюють ідеї націонал-демократії;
- ціннісна складова частина політичної картини світу молоді у центральному регіоні структурується навколо цінності особистості, яка налаштована на активну взаємодію з владою, має уявлення про механізми, засоби і цілі взаємодії, спрямованої на забезпечення прав людини; на сході та заході студентство вибудовує політичну картину світу навколо цінності влади, при цьому на сході умовою досягнення цілей (добробут і порядок) постає політична відповідальність влади, а на заході – політична відповідальність особистості. Цінності свободи представлені в базових конструктах моделей сходу і заходу, однак потреба у свободі не актуальна. Можна також констатувати симулякрність конструкта «права людини», який представлений у моде-

лях сходу і заходу п'ятим чинником «умови дотримання прав людини» (респонденти виявили нерозуміння природи цих прав); – ціннісний дискурс молоді центрального регіону порівняно з дискурсами сходу і заходу більш раціональний, узгоджений щодо цінностей–цілей і цінностей–засобів. Найбільш суперечливим за ознакою відповідності цілей і засобів, а також за уявленнями щодо природи окремих цінностей та умов їх існування виявився дискурс студентів східного регіону.

Для визначення ролі освіти в структуруванні ціннісної складової частини політичної картини світу молоді проведено порівняльний аналіз масивів даних студентів, які здобувають освіту за технічними і гуманітарними спеціальностями, а також масиву даних респондентів, для яких політика є професійною діяльністю – майбутніх політологів.

За результатами порівняльного аналізу виявлені достовірні відмінності в уявленнях про сутність окремих цінностей респондентів, які здобувають технічну і гуманітарну освіту (зокрема цінностей прав людини, свободи, революційності й еволюційності), а також між політологами і студентами технічних спеціальностей (за параметрами свободи, прав людини, відповідальності за власний політичний вибір і його наслідки). Достовірних відмінностей у масивах студентів-політологів і решти гуманітаріїв ми не виявили. Останнє дає підстави для висновку про те, що виявлені відмінності зумовлені не цілеспрямованими освітніми впливами на процес структурування ціннісного дискурсу молоді, а різними інтелектуальними стратегіями, які залучають до осмислення ціннісних пропозицій соціалізувального дискурсу молоддю, яка прагне реалізувати себе у технічній чи гуманітарній сферах.

З огляду на виявлені у психосемантичному дослідженні суперечності в інтерпретаціях молоддю сутності та природи окремих політичних цінностей ми здійснили спробу експлікувати смисли тих ціннісних конструктів, які респонденти вважають найбільш значущими для себе. На цьому етапі 86 респондентів залучено до дослідження з використанням методики вільного опису (з переліку цінностей респондентам пропонували обрати 3–4 найбільш значущих і описати, що саме означають для них ці цінності і чому саме вони важливі). За результатами аналізу текстів (описів) визначено базові смисли ціннісних конструктів, які молодь вважає найбільш значущими для себе (табл. 3).

Таблиця 3

Базові смисли ціннісних конструктів молоді

<i>Теми</i>			
Справедливість	Свобода	Права людини	Розвиток
<i>Базові смисли інтерпретацій</i>			
Безпека	Безпека	Безпека	Свобода і прагнення
Права людини (рівність)	Права людини	Ставлення влади до людей	Життя і процвітання
Закон	Розвиток	Розвиток	Еволюційний розвиток
Мораль	Вибір	–	
Справедлива кара	–	–	–

Як видно з таблиці, інтерпретації конструктів, що посідають перші сходинки у рейтингу політичних цінностей, буквально «пронизані» смислами *безпеки, прав людини та розвитку*, при цьому безпека і права людини інтерпретовані респондентами як умови розвитку і самореалізації. Отже, з високою ймовірністю можна вважати, що саме ці смисли утворюють ядро ціннісної складової частини політичної картини світу студентства, причому розвиток і самореалізація виступають цінностями-цілями, а безпека і права людини – цінностями-засобами.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. Регіональні відмінності у моделях структурування ціннісної складової частини політичної картини світу молоді лише частково можна пояснити культурно-історичними особливостями регіонів: схід традиційно тяжіє до соціал-демократичної ідеології, захід – до націонал-демократичної. Водночас у центральному регіоні жодним із досліджень не зафіксована популярність ліберально-демократичних ідей. Отже, можна припустити, що молодь у центрі зробила крок до конструювання моделі цінностей, яка не транслюється соціалізувальним дискурсом.

2. Системотвірними смислами ціннісного дискурсу молоді є безпека, права людини та розвиток. Спрямування політичного дискурсу студентської молоді значною мірою визначене ступенем актуальності цінності свободи, рівнем усвідомлення потреби громадянського контролю влади та готовністю до революційних змін. Розгортання широкого діалогу із залученням всіх суб'єктів політичної соціалізації навколо цих ціннісно-сміслових конструктів сприятиме консолідації суспільства і поширенню нових ціннісних практик.

3. Різностямованість моделей структурування ціннісного дискурсу молоді у різних регіонах, а також ірраціональність і незначна кількість достовірних відмінностей у ціннісних уявленнях студентів різних спеціальностей вказують на те, що освіта не зорієнтована на формування ціннісної складової частини політичної картини світу студентства.

4. Виявлені особливості структурування ціннісного складника політичної картини світу молоді в різних регіонах дають змогу диференціювати спрямування соціалізувальних впливів. Так, молодь у центрі загалом готова до засвоєння й упровадження політичних практик, зорієнтованих на заміну політичного порядку на такий, що забезпечить умови для розвитку і самореалізації. Освітні та просвітницькі зусилля у роботі з цією молоддю мають бути спрямовані на розширення спектра ціннісних інтерпретацій, уточнення смислів і поширення перетворювальних практик. На заході і сході найбільш актуальним постає завдання деміфологізації, підвищення раціональності і зниження суперечливості базових смислів ціннісних конструктів, а також формування рефлексивних практик, які дають змогу аналізувати власні інтерпретації і прогнозувати наслідки політичних дій. Варто, насамперед, зосередити увагу на усвідомленні молоддю невідповідності цінностей-засобів, які вона обирає, цінностям цілям, що унеможлиблює здійснення останніх.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виявленні несвідомих структур та дослідженні повсякденних практик взаємодії суб'єктів політичної соціалізації, що впливають на конструювання ціннісної складової частини політичної картини світу молоді.

Література

1. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади / В. Васютинський. – К. : КСУ, 2005. – 492 с.
Vasiutynskiy V. Interaktsiyina psycholohya vlady [Interactional Psychology of Power] / V. Vasiutynskiy. – Kyiv : KSU, 2005. – 492 p.
2. Гусельцева М. С. Культурно-аналитический подход к социализации личности в транзитивном обществе / М. С. Гусельцева // Психологія особистості. – 2013. – № 1 (4). – С. 20–38.
Guseltseva M. S. Kul'turno-analiticheskyi podkhod k sotsializatsiyi lichnostyi v tranzitivnom obshestve [Cultural-analytical approach to socialization of an individual in transitional society] / M. S. Guseltseva // Psycholohya osobystosti [Psychology of personality]. – 2013. – № 1 (4). – P. 20–38.
3. Жадан І. В. Ціннісні пропозиції суб'єктів політичної соціалізації: контент-аналіз дискурсу / І. В. Жадан // Наукові студії з соціальної та політичної психології. – № 33 (36). – С. 256–264.

- Zhadan I. V. Tsinnisni propozytyi subyektiv politychnoyi sotsializacyi: content-analiz dyskursu [Value proposals of the political socialization subjects: discourse content analysis] / I. V. Zhadan // Naukovi studyii z sotsial'noyi ta politychnoyi psycholohiy [Scientific Studies in Social and Political Psychology]. – № 33 (36). – P. 256–264.
4. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 277 с.
Makarov M. L. Osnovy teorii diskursa [Foundations of the theory of discourse] / M. L. Makarov. – Moskva : Gnozis, 2003. – 277 p.
5. Титаренко Т. М. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості / Т. М. Титаренко. – Кіровоград : Імекс, 2012. – 512 с.
Tytarenko T. M. Yak buduvaty vlasne mayibutnie: zhyttievi zavdannia osobystosti [How to build one's own future: life tasks of an individual] / T. M. Tytarenko. – Kirovograd : Imeks, 2012. – 512 p.
6. Diik T. A. van. Discours as Social Interaction / T. A. van Diik. – London, 1997. – 336 p.

УДК 616.89:398.91

Л. В. Засекіна

Received March 20, 2014;

Revised April 07, 2014;

Accepted April 16, 2014.

УКРАЇНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ ЯК ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ РЕСУРС КОГНІТИВНО- ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ ТРИВОЖНИХ РОЗЛАДІВ

У статті викладено результати дослідження специфіки використання українських прислів'їв і приказок упродовж когнітивно-поведінкової терапії тривожних розладів. Основну увагу сконцентровано на obsesивно-компульсивному розладі та соціальній фобії. Визначено провідні етапи когнітивно-поведінкової терапії цих розладів та окреслено план самотерапії після завершення співпраці клієнта і психолога. Виявлено специфіку тривожних розладів українців на сучасному етапі з урахуванням політичної, економічної, соціальної нестабільності в державі. Ця специфіка представлена хронічним посттравматичним стресовим розладом із коморбідністю депресії, алкогольної і наркотичної залежності, інтолерантності до невизначеності, порушення інтерперсональних стосунків. Визначено особливості та причини поширення гіперактивного розладу з дефіцитом уваги дітей, які проживають в Україні. Відповідно до цілей терапії та самотерапії запропоновано і проінтерпретовано низку українських прислів'їв і